

“CEPHE HAREKETİ”NİN TÜRK MARKSİZMİNE VE KEMALİZM İLE İLİŞKİSİNİN NİTELİĞİNE ETKİSİ ÜZERİNE POST-MARKSİST BİR TARTIŞMA

Gökhan KARSAN*

Özet

Bu çalışmanın konusu Türk Marksizmi ile Kemalizm arasındaki ilişkinin niteliği üzerinedir. Bu amaçla Marksist hareketin ‘Cephe Hareketi’ girişimini anlamaya çalışılmaktadır. Cephe hareketinin iki önemli boyutu vardır: İlk olarak, Marksizmin temel bir kategorisi olan sınıf, sınıf çatışması gibi nosyonlardan bir kaçışı, uzaklaşmayı temsil etmektedir. Bu kaçış ya da uzaklaşma Marksist ideologları ve aktivistleri daha geniş, kapsayıcı bir birim olarak ‘halk’ fikrini öne çıkartmalarına sebep olmuştur. Bu programın diğer bir yönü ise muhalif pozisyonların bütününi bir eşdeğerlikler çizgisinde birleştirmeye çalışıyor olmasıdır. Bu durum sosyal bilimlerdeki yaygın kullanımının dışında bir anlamda ‘Popülizm’dir. Bu bağlamda Marksizm ile Kemalizm arasındaki ilişkinin doğası ve tarihi E. Laclau tarafından temsil edilen Post-marksist pozisyonun kavramsal çerçevesi dâhilinde anlaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Marksizmi, Kemalizm, Popülizm.

A Post-Marxist Discussion On The Effect Of The “Frontline Motion” On Turkish Marxism And Nature Of Its Relationship With Kemalism

Abstract

The subject of this study is about nature of the relationship between the Turkish Marxism and Kemalism. With this study, we tried to understand the Marxist movement, frontline motion, started in 1940’s. This study is suggesting that the

---

* Yrd. Doç. Dr., Süleyman Şah Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

frontline program is having two important respects. The first, basic premise of Marxism as the starting point the class, class conflict, class struggle as part of the central category, it represent an escape. This escape, Marxist activists and ideologues have their horizons turned into a much wider audience, to the people. Secondly, frontline program is combining effort against 'excluded' outside all the opposition demands in a chain of equivalence. This effort was met with a name but not common meaning in the social science: Populism. From Post Marxist theses, in particular, benefit from the concept developed by Ernesto Laclau, during this study we tried to understand the nature of the relationship between Marksizm and Kemalism

Key Words: *Turkish Marxism, Kemalism, Populism.*

1. PROBLEM: 1960 ÖNCESİ MARKSİST HAREKET

Türk solunun merkez akımları ve tarihi üzerine yapılmış tartışmaların önemli bir kısmında, özellikle 'içeriden' yapılanlarında, -muhtelif versiyonları da hesaba katılmak suretiyle- Kemalizm-Marksizm etkileşiminin doğallaştırıldığı bir akıl yürütmenin zımnen mevcut olduğu görülebilir. Tartışmaların tamamına sızan bu örtük doğallaştırma aslında, birbirlerinden bağımsız tarihselliğe isabet etmesine karşın iki ideolojinin çakışmasındaki kaçınılmazlığa vurgu yapar. Kaçınılmazlık anlamında doğallaştırma eğilimi, kaziyesini tartışma ötesi bir kanıt dayandırır: Buna göre 1960'lı yıllarda Marksist çağrının etkisindeki öznelerin Kemalizm üzerinden gerçekleşen toplumsallaşması, ebeveynlerin 'bürokrat olmasıyla' açıklanır. Bunun dolaysız anlamı şudur: Kemalizm, bütün ideolojik çağrılarını önceleyen bir kurucu kimliktir. Özneler marksist, muhafazakâr, çevreci veya sözcüsel feminist çağrılara kulak vermeden ya da bunlarla özdeşlik kurmadan önce, zaten Kemalisttirler. Bütün sonradan edinilen özdeşlikler, yapay kimliklenmelerdir, er geç ya asıllara rucû edecekler ya da aslını iptal etmeyecek ya da nakzetmeyecek bir 'sentez' forma dönüşeceklerdir.

Kemalizm-Marksizm etkileşimini doğallaştıran açıklama biçiminin özcülüğü ve kaderciliği, bir kısım tartışmalarda yerini bir tür pozitivism savunusuna bırakır. Buna göre her iki ideoloji farklı öncüllerden hareketle, farklı soncullar öngörseler dahi 'gelenekle bağları giderek zayıflamış ve belli bir düzeyde sanayileşmeyi başarmış' toplum tahayyülüne sahiptirler. O halde tarihin sosyalist momentinde çakışmalarından doğal bir şey yoktur. Her iki ideolojinin toplumsal ilerleme şablonlarında en az bir moment farklı isimlerle de olsa neredeyse benzer idealleri ufuk edinirler.

Bu çalışmanın merkezi iddiasının ileri sürülebileceği zemin budur ki, Kemalizm Marksizm etkileşimini bir yandan özcü ve kaderci biçimiyle diğer yandan pozitivist içeriğiyle açıklamaya çalışan doğalcı eğilimin dayandığı metafiziği terk etmemiz gerekmektedir. Bunun yerine bahsi geçen

etkileşimin vasfını politik mantıklara dayandıran bir araştırma gereklidir. Diğer deyişle aralarındaki ilişkinin politik mantığa içkin bir rasyonelliği karşılık düştüğünü ileri sürmenin mümkün olabileceğini düşünüyoruz. Post-marksizmin, özellikle de Ernesto Laclau'nun ontolojik müdahalesi böylesi bir yol ayrımında dikkat çekicidir¹.

E. Laclau'nun 'eşdeğerlik mantığı' dediği kavram matrisini politik çözümlenmenin merkezine koymadan önce bu çalışmanın başlangıç sorusunu formüle etmek gerekmektedir: Türk Marksizmi'nin 1960 öncesi geçmişine ait olaylar, Cumhuriyet bürokrasisinin ağır baskısı altında bir varoluş mücadelesi verdiğini düşündürtecek derecede çarpıcıdır. Mesela bunlardan biri, Mustafa Suphi ve arkadaşlarının bulunduğu geminin Trabzon açıklarında batırılmasıdır. Marksistler bunun bir siyasi cinayet ve sorumlusunun ise 'Kemalist'ler olduğunu düşünürler. Gerçeğin ve sorumlularının kim oldukları bugün dahi bilinmiyor ise de bu olayın, Kemalist kadroya kuşku duyan, hatta düşmanlık besleyen bir Marksist kuşağın yetişmesinde etkisi büyüktür, denilebilir. Diğer bir olay ise; 26 Ekim 1951'de, Dr. Sevim Tari'nın Galata Rıhtımında gözaltına alınıp Sansaryan Hanı'nda bulunan İstanbul Birinci Şube'ye götürülmesiyle başlatılan, ünlü '1951 Komünist Tevkifatı'dır. Bu müdahale 1952 yılına taşacak, neticesinde TKP'nin Merkez Komitesi (MK) dâhil 187 kişi tutuklanıp, Ankara Askeri Ceza Mahkemesi'nde yargılanacaktır².

Bu tespitten hareketle şunu söylemenin yanlış olmayacağı düşüncesindeyiz: 60 öncesi politik sahnesinden, Marksizm-Kemalizm arasında problemlili bir ilişkinin varlığını kuşku götürmez şekilde düşündürtecek olaylar bulabilmek mümkündür. Bu aynı zamanda Marksist hareketler karşısında Kemalist kadronun tutumu hakkında bize bir fikir vermektedir: 1923-1960 yılları arasında, sırasıyla 1925, 1927, 1929, 1938³, 1951/52 de gerçekleşen tutuklama ve takibatın, Tan Matbaası olayının ve - içlerinde en hatırdaki kalanı- Mustafa Suphi olayının anlattığı şey çok açıktır: Marksist Komünizm Cumhuriyet bürokrasisinin şimşegini üzerine çekmiş, Şerif Mardin'in deyişi ile (Mardin, 1997: 167) 'aforoş' edilmiştir.

Bu çalışma yukarıda açıklanmaya çalışılan sorudan hareketle şu cevabı aramaktadır: Cumhuriyet bürokrasisi tarafından dışlanmaya maruz kalmış bir Marksist hareketin Kemalizme karşı mutlak muhalif bir pozisyon kurmaması olmasını ya da böyle bir tutumun hâkim bir söylem mertebesine

¹ Çünkü a) öğeler arası ilişkiyi tartışma ötesi nihai bir noktaya başvurmaksızın kavramayı önermektedir b) söylem ve eklemleme bağı radikal tarihselleştirme sözkonusu olmadan ve kendisi dışındaki bir gerçekliğe dayandırmadan açıklayabilen kavram mimarisine sahiptir.

² Ayrıca bkn: (Türkiye Komünist Partisi Tevkifatı, Esbab-ı Mucibeli Hüküm, 2000)

³ Donanma olayı diye bilinmektedir.

hiçbir zaman ulaşmamış olmasını nasıl açıklayabiliriz? Buna bağlı olarak, Türk Marksist Entelijansın, Kemalizm ve Türk Devrimi ile ilgili olarak Marksizm ile Kemalizm arasında söylemsel yakınlıklar ya da bağlar kurmaya çalışan gayreti, güdüsünü nereden almaktadır? Son olarak, 60'lı yıllara kadar baskı ve şiddet görmesine rağmen ve varolan bir avuç aktivisti; ya tutuklu, mahkûm, sürgün edilmiş, siyasi yasaklı durumuna düşmüş, ya da selameti yurduşına kaçmakta bulmuş olan bir Marksist hareket, kendisini 60 sonrası politik sahnesine güçlenerek nasıl taşıyabilmiştir?

Biz bu soruların, çalışmanın başında da belirttiğimiz gibi, cevabı dışsal etkilerde arayan ya da bir tür metafiziğe dayandırmaya çalışan açıklama biçimleri dâhilinde ele alınamayacağını düşünüyoruz, çünkü 'soru'nun kendisi bizce dolaysızca 'içeride' ve de 'pozitif'tir. Dolayısı ile soru(lar)ya alternatif bir yaklaşım içerisinde bir cevap geliştirmek amacıyla E. Laclau'nun, post-marksist pozisyonunun ve sosyal bilimlerdeki yaygın anlamına sonderece aykırı bir tasarrufla ele aldığı "popülizm" kavramının anahtar olarak kullanılabileceğini düşünüyoruz.

Bu bakımdan, Türk Marksistlerinin, başlangıcı 1942 yılına tarihlenebilecek 'Cephe Hareketi'nin söylem ve pratiğinin, yukarıda belirtilen sorulara cevap bulmak üzere çok önemli ipuçları taşıdığını düşünmekteyiz. 'Cephe Hareketi'nin bir önemi, Türk Marksistleri'nin Cumhuriyet bürokrasisinin mütemediyen uyguladığı dışlanmışlığa karşılık cılız da olsa geliştirdiği ilk hamle olmasındandır. 1942'den 45'e kadar değişik adlara bürünmekle birlikte nihai halini 31 Temmuz 1945'te alan, hem 'Milli Birlik Cephesi' hem de 'İleri Demokrat Cephesi' isimleriyle anılan bu hamlenin (Sayılğan, 1967: 251) diğer bir önemi iktidar partisini karşısına alarak muhalefetin neredeyse tamamını kendi saflarında birleştirmek amacı gütmesidir. Fakat belirtilmelidir ki burada aradığımız şey ittifak çağrısının kendisinden ziyade bunun 'nasıl kurulmak istendiği' ile ilgilidir. Diğer deyişle aşağıya alacağımız paragrafta görülebileceği gibi cephe hareketinin sadece hükümete karşı girişilmiş bir hamleden çok daha fazlası olduğunu ileri sürmenin mümkün olduğunu düşünüyoruz:

"Bu programdaki istek ve gayeler üzerinde birleşen Türkiye'de mevcut ileri görüşlü siyasi partiler, meslek birlikleri, kültür cemiyetleri ve faşizme ve irticaa düşman müstakil demokrat gruplar ve yurtseverler ve namuslu vatandaşlar, Türkiye'nin terakki yolunda süratle ilerlemesi ve yeni cihan şartlarına uyabilmesi ancak; ileri hamlelerden korkmayan bir 'Milli Birlik' etrafında toplanmakla ve bir arada savaşmakla tahakkuk ettirileceğine kuvvetle inandıklarından..."Faşizme ve Vurgunculuğa Karşı İleri Demokratlar Cephesi" adı altında böyle bir birliğin temeli atılmışlardır. İleri Demokratlar Cephesi din, milliyet ve cins ayrılığı gözetmeksizin, vurgunculuk ve faşizmle ilgisi olmayan, tekmil namuslu

vatandaşlara açıktır. Yaşasın İleri Demokratlar Cephesi etrafında “Milli Birlik”!”⁴

Metinde dikkat edildiğinde iki önemli konu ele alınmış ve iki tasarruf yapılmıştır. Metin ilk olarak bir antagonizmayı tanımlayıp belirginleştirmeye çaba sarfeder. ‘Faşizm’e karşı bir birlerinden ne kadar farklı olursa olsun bütün kimlik guruplarını bir zincir çizgisinde birleştirmeye çalışır. Buna ileride eşdeğerlik mantığından bahisle değineceğiz. İkinci retorik tasarruf E. Laclau’nun boş gösterenler dediği evrenselliğe yapılan güçlü referanslardır. Tikel kimliklerin her birerlerinin birbirlerinden farklı olması lazım gelen kimlik ve taleplerinin doğal çoğulluğu, ‘Faşizm’ karşısında, kendilerini sahip oldukları bu talep tikelliği ile pek de ilgisi olmayan ‘milli birlik’, ‘demokrasi’, ‘ilericilik’, ‘hürriyet’, ‘adalet’ sözcükleri aracılığı ile dile getirilmektedir. Bu iki retorik müdahaleyi, içinde kavrayabileceğimiz antagonizma ve boş gösterenler kavramlarını biraz daha açmamız gerekmektedir.

2. TÜRK MARKSİZMİ VE POPÜLİZM: TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) siyasi pratiğine muhalif bir odak olarak rejimin mütemadiyen hışmına uğramış Marksist Komünizmin, II. Dünya Savaşı’nın yarattığı totaliter çağrılardan apaçık etkilenmelere uğrayan hükümet ve politikalarına karşı, giderek artan bir hoşnutsuzluktan dolayı, ‘Cephe Programı’ adıyla giriştiği bu yeni hamlenin yarattığı hareketlilik kendisini önce radikal taleplerin yoğunlaşmasında hissettirir: ‘İşçinin grev hakkı yoktur, köylünün toprağı yoktur, halk aç-biilaçtır. Almanya çevresinde dönen bir ticaret geleceğe ilişkin önemli korkuları beslemektedir, basın sesi kısılmış bir basındır, üniversite ise özerk olduğundan bahsedilemeyecek yerlerdir’.

2.1. Antagonizma ve Boş Gösteren

Dikkat edildiğinde bu taleplerde dikkati çeken iki tasarruf vardır. Bunlardan ilki, taleplerin kendi tikelliklerini aşan adlandırmalarıdır; sistemden Özgürlük, Bağımsızlık, Adalet, Toprak ve Ekmek istenmektedir. Bu gösterenler için söylenebilecek en önemli şey bir gösterileni olmamalarıdır. Mesela ‘Eşitlik’, olmadığı bir duruma işaret eden bir gösteren değildir. Şüphesiz ki var olduğu bir duruma da işaret etmez, yani eşitlik talebi eşitsizliğin olmadığı bir durumda anlamsızdır, dolayısı ile Eşitlik’in işaret ettiği, belirsiz bir olmayış, tanımsız bir bulunmayıştır, denilebilir.

⁴ Metin için bkn: (Sayılın, 1967: 251-259)

Böylece muğlak, belirsiz bir açıklık barındıran, boş bir alan açılır (Laclau, 1993: 342). Bu da onu neyi gösterdiği belli olmayan bir gösteren yapar. Dolayısıyla her durumda bir “boşluk”u barındıran, diğer deyişle karşılıklarını içinde tam olarak taşıyamayan, bu anlamda eksik, kusurlu bir gösteren olacaktır. Ernesto Laclau’a göre gösterileni olmayan böylesi gösterenler, ‘boş gösteren’ler (empty signifier)⁵ dir.

Pekiştirmek amacıyla ‘adalet ve düzen’ boş gösterenlerini ele alalım: Radikal bir düzensizlik durumunda talep, bir tür düzen içindir ve bu isteği karşılayacak somut toplumsal düzenleme ikincil önemdedir. Mesela 1980 askeri müdahalesinin, meşruiyetini tam olarak buradan aldığı söylenebilir. Zira Halk radikal düzensizlik durumunun siyasi veya demokratik değil de askeri bir müdahale ile çözüme kavuşması tartışmasına müdahil olmamıştır. Çünkü kritik talep ‘düzen’ in gelmesidir. Bunun bir bakıma anlamı, kısaca söylendiğinde, ‘Düzen’e ya da ‘Adalet’e kavramsal bir içerik yüklemenin boşa zaman kaybı olacaktır. E. Laclau’nun belirttiği gibi bu terimlerin semantik rolü, herhangi bir olumlu içeriği ifade etmek değil, kurucu olarak yok olan bir tamlığın adları işlevini görmektir (Laclau, 2007a: 115): Şurası önemlidir ki içinde öyle ya da böyle adaletsizliğin olmadığı insani bir durumun varolmaması nedeniyledir ki bir terim olarak adalet anlamlıdır. Buradan çıkan dolaysız sonuç ise şudur: ‘Adil’ bir toplumun ‘sosyalist’, ‘faşist’ askerî ya da demokratik bir düzenle mi getirileceği tartışması, tarafarca kabul edilen bir adalet kavramından başlayarak mantıksal bir çıkarım biçiminde ilerlemez, E. Laclau’nun belirttiği gibi, yüklemel bağıntıları, mantıksal-kavramsal bağıntıdan çok yüklemel-performatif bağıntılar olan radikal bir girişimle ilerler (Laclau, 2007a: 115).

Buna göre; bir dizi toplumsal sıkıntıya, yaygın bir adaletsizliğe atıfta bulunulduğunda ve bunun sorumlusu olarak mesela ‘faşizm’ gösterildiğinde bir birine bağlı iki işlem yürütülmüş olacaktır.

Bir yandan ‘faşizm’e karşıtlıkları içerisinde birikmiş, yani doyurulmamış bir dizi toplumsal talebin ortak özdeşliği bulunarak bir halk ‘inşa’ edilir. İkinci olarak düşman - burada faşizm - duruma özgü olmaktan çıkıp global boyutlar kazanır.

O halde ‘boşluk’un önemi şuradadır: barış, ekmek, toprak, adalet, vb. gibi boş gösterenler ‘faşizm’e karşı toplumsal taleplerin kavramsal ortak noktaları değildir. Bu boş gösterenlerle hiç ilgisi olmayan yakınmalar, her şeye rağmen kendilerini bunlar aracılığıyla ifade eder (Laclau, 2007a: 116).

Bu noktada soyutlama yaparak şu sonuca ulaşabiliriz: Boş gösterenler siyasette iki bakımdan önemlidir. İlk olarak boş gösterenler

⁵ Boş gösteren terimi, Ernesto Laclau’ya göre gösterileni olmayan gösteren anlamına gelir. Boş gösteren ve siyaset için önemi hakkında bkn: (Laclau, 2000: 95-109)

talebi (demand), bir dilek olmaktan daha fazlasına dönüştürür: Boş gösterenlerin 'boşluğundan' taleplere bir şeyler akar ki bu aktarım talepleri gerçek tikelliklerinde kapalı kalmaktan kurtarır. Yani talepler kendi tikelliklerini aşan bir evrenselliğin adlarına dönüşürler. Bir başka şekilde söylemek gerekirse 'boş gösterenler' talepleri tikelliklerinden sıyrır ve onları evrensel bir adlandırmanın göndergelerine bağlar (Laclau, 2007a: 116).

Boş gösterenlerin daha önemli ve ikinci etkisi, farklı kimlik gruplarından sisteme yöneltilen tikel taleplerleri, bu talep çoğulluğunu mutlak birer fark olmaktan çıkarması ve eşdeğerlik zincirleri yaratmasıdır. Diğer deyişle bir fark'ın, tikel bir fark olmayı kesmeksizin, ölçüye gelmez - diğer deyişle kendisiyle ortak bir ölçüsü olmayan (Laclau ve Mouffe, 2008: 12)- bir bütünün temsilini yüklenme ihtimali vardır. Bu şekilde gövdesi, hâlâ olduğu tikellik ile taşıyıcısı olduğu daha evrensel bir anlamlandırma arasında ikiye bölünür (Laclau, 2007a: 88; Laclau, 2009: 207, 213-214).

Mesela 1940'lı yıllarda Türkiye Komünist Partisi'nin Almanya mihverinde dönen dış siyasetine yönelik tepkisi ele alınabilir. Buna göre Almanya ile yakınlaşma Türkiye'yi Rusya karşısında emperyalist devletlerin mihverine sokabilirdi. Sisteme kaydedilen istek hükümetin Rusya karşıtı politikasının sona ermesidir. Eğer dilek yerine getirilirse bu meselenin sonu olur. Yerine getirilmezse bu onu doyurulmamış bir talep yapar. Yalıtılmış demokratik talebi (Ernesto Laclau'ya göre doyurulmuş olsun olmasın yalıtılmış her talep demokratik taleptir (Laclau, 2007a: 92)) özümseme konusunda kurumsal sistemin yetersizliği sözkonusu olursa şayet, bunun yanında sistemin karşılamakta yetersiz kaldığı diğer doyurulmamış talepler arasında eşdeğerlik zinciri kurulur. Mesela kendilerini 'gerçek' Kemalist - Kemalist ilkelere ve arkaplanındaki dünya görüşüne bağlı kalmak ve sadakatle muhafaza etmeye çalışmak anlamında- diye tanımlayan gurubun, İnönü CHP'sine (ortak düşman figürü) karşı **bağımsızlık** talepleriyle; TKP Marksistleri'nin **anti-emperyalist** talepleri arasında kurulan eşdeğerliği düşünebiliriz. Şüphesiz burada 'fark'ın ya da 'kimlik'in ortadan kalktığını düşünmek naiflik olacaktır. Diğer deyişle ortak nefret figürüne karşı oluşmuş eşdeğerlik zinciri kimlik ve farklar arasındaki çizili sınırları iptal etmez. 'Dışarı' - tabii ki 'dışlanmış' bir dışarı - karşısında farkın eşdeğerlikler karşısında görece önemsizleştiği bir politik duruma işaret eder.

Bu bakımdan denilebilir ki bir dışlama yapmadan bir iç ve dış tanımlanamaz (Laclau, 2012). Diğer deyişle talep çoğulluğunun eşdeğerlik zincirinde bir araya gelebilmesi için öncelikle bir 'dışarı'nın mevcut olması gereklidir. Buradan çıkarılacak sonuç şudur: Farklı kimliklerden gelen taleplerin bir ortak düşman karşısında eşdeğerlik zinciri kurabilmesi için antagonist (hasmâne) bir ilişkinin varlığı gereklidir. Bu ise tartışmayı sosyal

gerçeklik ve ona ilişkin ‘kavramsal bütün’ün iç tutarlılığının retorik desteği ile ilgili bir probleme götürür.

2.2. Antagonizma Retorik ve Eşdeğerlik

Bütün talepler doğaları gereği belli bir kurulu düzene yöneltilmiş isteklerdir. Bu yüzden talepler düzenle onun hem içinde hem de dışında olması itibarıyla, kendine özgü bir ilişki içindedir: Düzen, talebi tamamıyla özümleyemeyeceği içindir ki kendini tutarlı bir bütünlük olarak kuramaz; buna karşılık talep, eğer ‘sistem’e istek olarak kaydedilebilir olan herhangi bir şeyde somutlaşacaksa belli bir tür bütünselleşmeyi gerektirir.

Buradan hareketle denilebilir ki bir talebi radikal bir talebe dönüştüren şey *sadece* onun sistem tarafından doyurulmamış olması değildir. Onu bir radikal talep olarak kaydedecek/kuracak olan bir retorüğün kurulmuş/mevcut⁶ olmasıdır. Bunun için öncelikle gerekli olan şey antagonist (hasmâne) bir ilişkinin varlığı olduğu kadar, aynı zamanda da, bir ilişkiyi iki kampa bölen bir iç sınır inşa edecek olan ‘boş gösteren’lerdir.

Biraz daha somut olarak açmamız gerekirse: 40’lı yıllarda ki hareketlilik söz konusu olduğunda (Marksist Komünizm açısından) “hasım” imgesinin referansı CHP’nin ‘faşist’ hükümetidir⁷: Çünkü sözgelimi ‘parti’ kararıyla İçişleri Bakanı, Parti Genel Başkanı; İl Başkanları ise, Vali yapılmıştır⁸. Savaşa girilmeyecekse de büyük bir ordu beslenmektedir, aynı zamanda yiyecek maddelerinin Almanya’ya gönderilmesi, para basılması pahalılığın taşınamaz düzeye fırlamasına sebep olmuştur. Bu koşullar yolsuzluğu karaborsacılık ve vurgunculuğu yaygınlaştırmıştır.

Tam olarak retorüğün işleme tarzı bu örnekle anlaşılmaya başlanabilir, yani bu nokta çok düzeyli ve karmaşık bir kategori olsa da onu kavrayabilmenin yollarından bir tanesinin denenmesi için uygun bir yerdur. Retorik ile kastedilen, dilin düz-değişmece, mecaz yeteneğinin (tabii ki sadece bunlar değil) toplumsal gerçeğin ifadesinde onu salt ifade olmaktan çıkaracak şekilde tasarruf edilmesiyle yarattığı vurgu yoğunlaşmasıdır. Mesela bir tüketim malını piyasaya sürmeyip biriktirmek ya da depolamak

---

⁶ Kelimeler, adlar, semboller, imajlar, metinler ve bunların göndermeleri, üzerine bir daha bir şey kaydedilemeyecek şekilde kapatılmaz, aksine kayıt yapılan alan yeni yazımlara açıktır, yani sürekli bir oluşum içindedir, zira dil toplum gibi bir noktada sabit durmaz.

⁷ Önemle belirtilmelidir ki, Marksist bakıştan CHP ve ‘faşist’ hükümeti, bir isimlendirmeden daha fazla bir şeydir, köklü bir değişimi anlama ve ona karşılık ve bir dil geliştirme çabasıdır.

⁸ Parti - devlet bütünleşmesinin hukuki bir veçhe kazanması 1935 yılında toplanan kurultayında parti program ve tüzüğündeki değişikliklere dayanmaktadır. Buna göre İçişleri Bakanı Parti Genel Başkanlığına getirildi. Parti ilkeleri Anayasaya kondu. Bu dönem yapılan tartışmaları izlemek için bkn: (Yükseliman, 2002: 79-88)

ancak özel koşullarda özel bir dil tarafından ‘**karaborsacılık**’ olabilir. Ama kendi başına bu ahlaken değil ama ‘iktisaden’ rasyonel bir eylemdir. İhalelerin belli bir koşul ileri sürülmeden verilmesi ‘**yolsuzluk**’tur. Ama başka koşullar söz konusu olduğunda mesela, burjuvazinin henüz oluşmadığı sosyo-ekonomik bir bağlamda devlet eliyle hızlı bir kalkınmanın başarılması amacına matuf benzer bir keyfi tutum *meşru bir gerekçeye* dayandırılarak olumlu bir terimle karşılanabilir. İki terimde de mecaz durumun kendisinin önce özel bir dil içinde ve bu dil tarafından olumsuzlandığı bir duruma denk düşer.

Retorik bir sonraki aşamada ‘özdeşleştirme’ mantığını harekete geçirir. Bunun anlamını dolaysızca anlatmak mümkündür: ‘Öyleyse Faşizm, tarihin pozitif yönlü hareketinden bir geriye dönüştür, kazanımlardan bir geriye gidiştir, yani ‘gericiliktir’. Bu ise çok hızlı bir şekilde zihinde iki aşamadan oluşan bir işlemle nihayetlenir: a) o halde her ‘anti-faşist’ çıkış ‘ilerici’dir. b) her hükümet karşıtı pozisyon onu ‘anti-faşist’, bu da onu ‘ilerici’ yapar. Dikkat edildiğinde bu ikincisi, Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe’un ‘Hegemonya ve Sosyalist Strateji’ başlıklı çalışmalarında önerdikleri, E. Laclau’nun daha sonraları ‘Popülist Akıl Üzerine’ adlı çalışmasında biraz daha geliştirdiği, ‘eşdeğerlik mantığı’na (Laclau ve Mouffe, 2008: 111-112; Laclau, 2007a: 95-96) karşılık gelir.

Bu noktada boş gösterenler ve göndergelerinin önemini analize katmak mümkün olmaktadır. Özel bir dil ve retorik, bir imajın, simgenin ya da fiilin anlamını, içeriklerine bir ‘yük’ bindirerek üzerindeki kayıt alanını ‘kapatmasa’ (fixed) bile işaretler/yükler. Bir metni, mesela ‘Levanten kültür ve sermaye’sini, ‘komprador’, ‘büyük toprak sahipliği’ni, ‘feodal bir kalıntı’ yapan işaretleme/yükleme, ancak özel bir dil tarafından ve o dil içinde gerçekleştirilecek bir tasarruftur. Bu tasarrufta dikkat çekici olan şey dışlayıcı olmasıdır, yani iki kampa bölen bir mantığa dayanmasıdır. Taraflardan birisinde faşist iktidar, komprador (işbirlikçi) sermaye, feodal ağa bloğu; diğerinde ‘topraksız’ köylü, ‘ezilen’ emekçi, ‘sansür altında’ bir basın, ‘baskı altında’ üniversite konumlandırılır. Metin, giderek açılan bir yarık tanımlayarak, kendisini ilerici-gerici dikotomisindeki gibi, bir üçüncü ihtimale yer bırakmayacak şekilde ‘demirler’.

Bununla birlikte bir söylem içinde bir kampa bütünsel niteliğini veren, taleplerin kendi tikellikleri içinde kapalı kalmaktan sıyrılıp kendi gerçek tikel içeriklerini aşan bir evrenselliğin adlarına dönüşmelerindedir. Mesela II. Dünya savaşının yarattığı politik iklimde Türk Toplumunu içindeki bütün düşmanlık çatışma ve karşıtlıklar, özgürlük, adalet, eşitlik, ekmek, toprak *talepleri* etrafındaki kopuşa ilişkin bir birlik içinde yoğunlaşmıştı. Bu şu anlama gelir: Sisteme kaydedilmiş talepler, mesela, basının sansürlenmesine karşı çıkan bir talep, ‘özgürlük’ boş terimi olmaksızın

tikelciliği içerisinde kapalı kalacaktır. Tabii ki tikelcilik, yani talebin tikelliği yine de yok olmaz. Ama talebe boş gösterenin - ki örneğimizde özgürlük - boşluğundan bir şey aktarılmalıdır ki sisteme yöneltilen talep, bir 'yakınma'dan daha fazlasını ifade edebilsin.

3. EGEMEN SÖYLEM OLARAK KEMALİZM İLE MARKSİZM EŞDEĞERLİĞİ

Bu çalışmanın temel problemini çözümlenmek amacıyla seçtiğimiz kavramsal ve teorik zemini açıkladıktan sonra önermemizi belirginleştirmek mümkündür. Bu çalışmanın başlangıç sorusu, yeni bir Marksist retoriğin, yani Cephe programının a) kendi içinde b) Marksizm-Kemalizm ilişkisi açısından ne anlama geldiği ve ne gibi teorik sonuçlar doğurduğu problemidir. Şüphesiz ki burada vurgulanmak istenen Türk Marksizmi'nin sadece işçi sınıfı ve haklarını savunan bir söylem olmaktan çıkmasıdır: 1940'lardan itibaren, Almanya'ya yakın durduğu düşünülen CHP'ye, 1950'lerden itibaren ise Birleşik Devletler'e (ABD) yakın durduğu düşünülen Demokrat Parti'ye (DP) karşı bağımsızlıkçı, anti-emperyalizm anlamında milliyetçi, özgürlükçü ve adalet isteyen bir tepki oluşmuştu. Bu tepki hızlı bir şekilde, kendisini Kemalist projenin sadık bir muhafızı gören Kemalist grubun; milli bağımsızlıkçı, muasır medeniyetçi fikri idealize eden politik talepleri ile eşdeğerlik zincirinde bir araya getirdi.

Türk Marksizmi açısından bunun iki 'tabii' sonucu olmuştur. Bunlardan birincisini şu şekilde açıklamak mümkündür: Eşdeğerlik bağı adaletsizlikten, bağımlılıktan vb. olumsuz etkilenen giderek artan bir çoğunluk tarif etmektedir. Bu toplumsal gruplar içerisinde işçi, köylü, esnaf, memur, ama her kesimden olumsuz etkilenen bir çoğunluk vardır. Mutlak zıt kamp ise son derece sınırlı bir yönetici azınlık ve bu azınlığın politikalarından nemalanan sınırlı bir çevreden müteşekkildir. Türk Marksizmi açısından sonuç çok açıktır. 'Halk' vurgusu, Marksizm'in haklarını korumak üzere başlıca taliplisi olduğu işçi sınıfı ya da sınıf mücadelesi'nin giderek daha çok yerini almaya başlamıştır. Diğer deyişle, tikel bir toplumsal sınıfın haklarının hamisi olmaktan, politik mücadelesini 'halk' laştırılmış toplumsal sınıfların çoğunluğuna dayandırmaya talip olan değişme sözkonusudur.

'Şeytan'laştırılmış bir mihraka karşı oluşan eşdeğerlik zincirinin Marksizm açısından ikinci sonucu Kemalizmin bizzat kendisine ilişkin gerçekleşen algı kaymasıdır. Bunu şöyle açıklamak mümkündür.

Çok iyi bilindiği gibi Marksist tasarının en önemli niteliği tarihselciliğidir. Marksizm tarihe içkin bir mantık olduğunu ve kendini aşama aşama gerçekleştirdiğini, açtığını varsayar. Burjuva demokratik

devrim-sosyalist devrim, nihayetinde insanın kendini gerçekleştireceği ‘gelecek güzel günleri’, ‘yeryüzü cennetini’ önceler. Oysa ki, Marksist Komünist ve Sosyalistlerin tarz-ı nazarından 40’larda ‘Faşizm, 50’lerden sonra ise ‘İslamcı gericilik’ ve ‘Amerikacılık’ın politik pratiği burjuva demokratik devrimin kazanımlarını iskat etmiş, inkıtaya uğratmıştır. Bunun Komünist ve Sosyalistler için anlamı tarihin lineer hareketinde bir kesinti meydana getirdiğidir, bu sebepten bunlar, tarihin hep ileri giden hareketine engel olduğu için ‘gerici’dir / ‘gericilik’tir’⁹

Bu akıl yürütme, Türk Marksist aktivizm söz konusu olduğunda son derece anlamlı bir politik tavırda billurlaşır: Kemalizmi, milli burjuvazi yaratmaya çalıştığı için kapitalist, emekçi kitlelerin sendika ve parti teşkilatlanmasını engellediği için korporatist, Mustafa Suphi’nin yurda girmesini engellediği için anti-komünist diye alelade bir diktatörlükmüş gibi üstünkörü mahkûm etmekten vazgeçip, onun, irtica kuvvetlerinin saldırılarına rağmen bir cumhuriyet kuran ve koruyan, emperyalist ulusları kurtuluş savaşında dize getiren, inkılâplapçı olan geçmişiyile barışmaktır.

Mesela ‘Milli Demokratik Devrim’ tezinin önemli ideologlarından Muzaffer Erdost Kemalist Devrim’i ve başarılarını şöyle değerlendirir: “1) Ülkeyi sömürgeleştirmek için işgal etmiş bulunan düşman, silahlı mücadele ile misak-ı milli sınırları dışına atılmış 2) feodal devlet yıkılmış, Cumhuriyet kurulmuş 3) feodal devletin ideolojik kaynağı olan tarikat, tekke vb. kapatılmış, yobaz sindirilmiş 4) yabancı sermaye sahibi işletmeler millileştirilmiştir” (Erdost, 1971:15).

Yine MDD ideologlarından Mihri Belli’nin Kemalizm methiyesi dikkat çekicidir: “Üretim tarzı Kemalist Türkiye’de kapitalizm idi, bu gün de kapitalizmdir. Yalnız bir nitelik farkı vardır. Komprador teşvik görmüyordu Kemalist Türkiye’de. Yabancıların mülkiyeti olan müesseseler, demiryolları, madenler vb. devletleştiriliyordu. Bir milli burjuvazi yaratma çabasında idiler. Bu çaba pek başarılı olmadı. Devrimi yöneten aydın zümre bunu görecektir durumda değildi. Niyeti hiç şüphesiz ki, iyi idi.” (Belli, 1969). Nihayetinde bu sözler, M. Belli’nin sıklıkla dile getirdiği “Kemalizm ile

⁹ Faşist Devlet’in Marksist literatürde daha geniş bir çerçevedeki bir tartışmayı hareketlendirdiğini belirtmek gerekir. Faşist Devlet, Bonapartist Devlet ve Diktatörlük gibi olağanüstü devlet biçimleri içerisinde ele alınırken ortaya çıkardığı tartışma Marksizm – içi bir başka tartışmayı da alevlendirmiştir: Bilindiği gibi Marksist ekonomizm, nihai olarak üst yapıların ekonomi tarafından belirlenmesini anlatır. Oysa ki Faşist Devlet, Bonapartist Devlet ve Diktatörlük, üst yapının diğerleri üzerindeki hâkimiyet kurması olduğuna göre, Marksist üst yapı-alt yapı mimarisi teorik bir sıkıntıya girer. Neo-marksist bir tartışma için bkn.: (Laclau,1985a); (Laclau,1985b); (Poulantzas, 1980); (Poulantzas, 1982); Bu kitabın ilk iki bölümü Türkçeye çevrilmiştir: (Poulantzas, 1992)

Marksizm arasında aşılmaz duvarlar yoktur”(Belli, 2000: 26) ifadesinde tezahür eden vurgusunun nedenini daha anlaşılır bir hale getirmektedir.

Bir Sosyalist entelijans olarak Attila İlhan’ın Kemalizme karşı duruşu daha tarihsel, dolayısıyla entelektüel bir derinliğe sahiptir: Ona göre “[...] *Mustafa Kemal Paşa’nın devrimciliğini [...] inceleseler görececeklerdi ki, [...] bir yandan toprak reformu ile, bir yandan endüstri devrimi ile, Osmanlının feodal yapısı değiştirilecek, bir burjuva demokrasisinden liberal düzeni gerçekleştirilecekti, bu arada milletleşecek Osmanlı toplumundan, geçmiş köklerini bilen, tarihine ve diline sahip, kendi kendisiyle mutabık bir Türk milleti çıkarılacak, bir ulusal bileşim yapılacaktı. Bu girişimin amacı çağdaş uygarlığa ulaşmak oluyordu, çağdaş uygarlık diyalektik bir kavram olduğu için, Atatürk Türk toplumuna değişen ve gelişen bir amaç veriyor, böylelikle kendi içinde bulunduğu aşamada bu amaç bir liberal burjuva düzeni olabildiği gibi, daha ilerideki aşamalarda pekâlâ bir sosyalist düzen olabiliyordu. Başka türlü söylenirse, Mustafa Kemal Paşa’nın diyalektiği, sosyalizmi öngörmüyor, ama içinde bir ‘çağdaş uygarlık tohumu’ olarak taşıyordu.*” (İlhan, 1996: 175). Bu bakımdan A. İlhan’ın, Atatürk’e ve devrimlerine daha geniş bir ilkedan yaklaşmayı denemektedir, denilebilir: Bu ilke ‘sürekli devrimcilik’tir ve bir yanıyla Kemalist projenin tarihin burjuva demokratik devrim aşamasının sağlıklı süreçlere oturtan milliyetçiliğine /modernleşmeciliğine işaret eder. “*Kemalizm, sürekli devrimciliktir.*” (İlhan, 1999: 14) derken kastettiği diğer anlamı ise Atatürk’ün ‘ekonomik ve sosyal diyalektiğin’ ‘özünü’ kavramış olmasına vurgulama yapmaktır.

Bu andan itibaren bu çalışmanın önermesini belirginleştirmek mümkündür: Türk Marksizmi’nin 1960’lı yıllardaki hızlı yükselişi; ortak bir düşman karşısında yurtsever, eşitlikçi, anti-emperyalist anlamda milliyetçi taleplerin yarattığı eşdeğerlik zincirinin ‘ilerici’ Kemalistlerle Marksist Komünistler/sosyalistler arasında söylemsel yakınlığın gelişmeye başladığı 1940’lı yıllara dayanmaktadır. Eklemlenme 1960’lı yıllarda güçlenerek devam etmiştir.

Bunun Türk Marksizmi açısından en önemli teorik sonucu, işçi sınıfı ve haklarının, ‘halk’laştırılmış bir çoğunluğun geleceğine bağlı kılınmasıdır. Buna bağlı olarak ikinci teorik sonuç sınıfsal çatışma tezinin daha geniş tutulmuş bir çatışma ilkesi karşısında ikincilleşmesidir.¹⁰ Bu dolaysız olarak anlamı, tekrar etmek gerekirse, işçi sınıfının hakları tikelliğinden sıyrılarak evrensel bütün ile özdeşleşmesidir. Böylece işçi sınıfı ve hakları eşdeğerlik zincirinin tamamına işaret eder hale gelir (Laclau, 2005: 37). Tikel bir talep

¹⁰ Bu konuyla ilgili Marksist literatürde hayli işlenmiş ve hacimli eserler mevcuttur, bizim yararlandığımız en önemli kaynak neo-marksist okulun en önemli düşünürlerinden Nicos Poulantzas’ın iki eseridir: (Poulantzas,1980); (Poulantzas, 1982)

olarak kalırken aynı zamanda daha geniş bir evrenselliğin göstereni olur. Böylece gövdesi tikelliği ile temsil ilişkisine girdiği evrensel kimlik arasında bölünmeye uğrar (Laclau, 2007b: 28).

Önermeyi belirgin hale getirebilmek için bir sorunun tartışılması lüzumludur: Yukarıda anlatmaya çalışılan bir popülizm ve Kemalizm ile eşdeğerlik ufkunda girilen hiza; Marksizm-Leninizm'in, yani ikiye bölünen ve devrimci kanadı Sovyet deneyimi etrafında yeniden örgütlenen bir uluslararası işçi hareketinin¹¹ teorik etkisi altında olduğunu bildiğimiz¹² Türkiye Komünist Partisi'nin ajandasına nasıl girebilmiştir?

Soru bir boyut daha ekleyerek karmaşılaştırılabilir. Mülhaza farklarından çok başka olarak, aralarına 'kan' girmiş gerçek bir husumet vardır Kemalizm ile Marksizm arasında. Mustafa Suphi olayı ya da mesela İstanbul Birinci şubenin bulunduğu Sansaryan Hanı'nda yapılan sorgulamalarda denenen akıl almaz işkenceler bu husumetin gerçekliği hakkında bize bir fikir verebilir. Yukarıdaki soruyu tekrar etmek gerekirse, böylesi gerçek bir husumet, Hükümetin baskıcı ve bağımlılığı perçinleyen politikalarına karşı oluşan eşdeğerlik zincirine eklemelenmeyi engelleyebilir miydi?

3.1. Savaş Yılları ve Cephe Politikası

İlk sorunla ilgili olarak TKP'nin 'Cephe' politikasına ilişkin aşamaları ele alınarak bir sonuca ulaşabileceğini düşünüyoruz. Bahsi geçtiği üzere 1942 yılı TKP için yeni bir hamle içerisine girdiği dönemdir. Bu dönemdeki politikası hükümet'in yurttan sulh cihanda sulh' politikasına karşı bir duruştur. Tarafsızlık politikası, partinin denetimi altındaki 'Yurt ve Dünya' ile 'Adımlar' dergilerinde, pek çoğu Şefik Hüsnü tarafından kaleme alınmış 'Tan' imzalı başyazıların yayınlandığı 'Tan Gazetesi'nde eleştirilmiştir. TKP, tarafsızlık politikasını ve hükümetin müttefikler yanında harbe girme meselesini daha yoğun bir şekilde 1943'te toplanan Plenum'unda ele aldı. Buna göre Türkiye vakit geçirmeden harbe müttefikler safında girmelidir. Zira Sovyetler Birliği'ndeki (SSCB) savaş Almanların lehine gelişmektedir. Plenum'da bunun yanı sıra fanatik milliyetçilere karşı mücadele kararı alındı. TKP'nin, Türkiye'nin müttefikler yanında savaşa girmesi yönünde ve Alman taraftarı radikal milliyetçilere karşı yürüttüğü mücadele 'Faşizm ve Vurgunculuk Aleyhinde Geniş Cephe Birliği' (Sayılğan, 1967: 243) adı altında programlaştırıldı.

¹¹ III. Enternasyonalin Faşizm karşısındaki siyaseti için temel bir kaynak: (Poulantzas, 1980: 33-51 ve 232-242)

¹² Bu bağlamda Metin Çulhaoğlunun gözlemi yerindedir: Ona göre Uluslararası İşçi Hareketinin, SSCB'nin ve Marksizm-Leninizmin prestij ve gölgesi Türk Marksizmini daha başlangıcında problemlili bir alana hapsetmiştir. (Çulhaoğlu, 2002: 13)

Sayılgan'ın belirttiği gibi, II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Şefik Hüsnü Değmer bu programda bazı değişiklikler yaptı (Sayılgan, 1967: 251). Bu tadilat için söylenebilecek olan şey Komintern'i lağv ettikten sonra Stalin'in Komünist Parti'leri için getirdiği ilerici güçlerin tek bir milli kurtuluş cephesi içerisinde birleştirilip faşizme yönlendirilmesi önerisine uygun olmasıydı. (bkn: Sayılgan, 1967: 249) Aslına bakılırsa bu durum Komintern'in 1935 yılı VII. Kongre kararlarına geri dönüş demek oluyordu. Bilindiği gibi bu kongrede benimsenen görüşe göre artık Komünist partileri ihtilalci hareketlerden toptan vazgeçecek, anti-faşist partilerle halk cepheleri teşkil edecek, hatta burjuva partilere bile katılabileceklerdi¹³. Şefik Hüsnü bundan sonra, II. Dünya Savaşı'nın kaderi belli olmasının ardından iktidar partisi içinde belirmeye başlayan muhalefet eğilimini henüz belirginleşmeden kapsamaya çalışan yeni bir cephe çalışmasına girdi. Yeni cephenin ismi 'Faşizme ve Vurgunculara Karşı Mücadele Cephesi' idi (Sayılgan, 1967: 251). Fakat 1945'ten sonra muhalefet partileri kurulmaya başladığı için, cephe için bir fırsat doğmadı. Bu sefer Şefik Hüsnü 31 Temmuz 1945'te, iktidar partisini karşısına alan ve muhalefeti yutmak isteyen yeni bir cephe programı hazırladı. Bu cephe programı hem 'Milli Birlik Cephesi' hem de 'İleri Demokrat Cephesi' isimleriyle anılıyordu (Sayılgan, 1967: 251).

Böylece bir çıkarsama yapabilecek noktaya gelmiş olmaktadır. Dikkat edildiğinde 'Cephe' girişimi hem sınıfsal kriterin evrenselliğini kabul etmekte hem de 'halkın' 'zulme' karşı dünyevi mücadelesinden söz etmektedir. O halde bu laik mücadelenin billurlaştığı ideoloji de ancak işçi sınıfının dışında bir sınıfa ait olabilir. Çünkü işçi sınıfı ancak modern endüstriyelcilik ile birlikte doğar (Laclau, 1985: 181). Fakat bu durumda, sosyalist söylemde bu kaba bir oportünizm oluşturacaktır, çünkü proleter ideolojinin saflığı, diğer sınıflara özgü ideolojik öğeler içerilmesi suretiyle bozulacaktır. Fakat, II. Dünya Savaşının aldığı istikamete göre ayarlanmış, 1939 dan 1944 ve 1944'ten 1946'ya kadar süregelen faaliyetleri içinde Cephe çalışmaları, taraftarlarınca bir (oportünist) *sapma* olarak görülmedi. Bir *sapma* olmadığı, gerekçesini, kapatılmasının öncesi ve sonrasında

¹³ Fernando Claudin Kominter'nin VII. Kongre anlayışını şu şekilde özetler: “Komintern'e hâkim olan fikir, birleşik işçi cephesi'ne temel olarak iş görmesi gereken politik platformların büyük çoğunluğun bilinç düzeyine adapte edilmesi ve politik bakımdan gelişmemiş kesimleri 'ürkütebilecek' aşırı ölçüde hedeflere yer verilmemesi idi. Birleşik işçi cephesi ve Halk Cephesi iki ayrı hareket değildi; aslında birincisi ikincisinin daha sağlam ve daha ileri nüveleri olarak anlaşılıyordu. Halk cephesi'nin başlıca amacı orta tabakaları proleteriyaya doğru çekmek idi. bunu sağlamak için birleşik işçi cephesi platformu 'çok ileri' gitmemeli, orta tabakaların bilinç durumu hesaba katılmıyordu. Nihayet, orta tabakaları cezp etme bakımından Yedinci Kongre bu sınıfların genel görünümüne göre bütün hareketi belirli bir sıralamaya tabi tutan genel bir politikayı kabul etti”(Claudin, 1990: 253 VII. Kongre'nin ayrıntılı tahlili için bkn.: 238-258)

Stalin'in bir güç kurduğu Komintern kararlarının¹⁴ meşruiyetinden alıyordu. Bir ucunda daha geniş bir topluluğun -halkın- olduğu kutuplaşmanın, sınıf çatışmasının tanımladığı toplumsal bölünmeye göre daha gerçek olduğu, kendisine referans gösterilecek bir meşru kaynağa sahipti. Diğer bir deyişle 'sınıf'tan kaçışın ve 'burjuva hükümete verilen politik desteğin, Marksizm-içi bir 'sapma' olmadığı ya da 'oportünist mantığın şahlanması' olamayacağı 'tartışma ötesi' bir garantisi vardı. Bu mesele takdir edilmelidir ki yurt dışına kaçanlar hariç tutulursa tutuklamalardan geriye kalan pek az aktivisti, sindirilmiş avuç sempatizanı bir hamlede ikiye bölebilecek kadar hassas bir önemdedir. Yukarıda yapılmak istenen açıklamanın anlattığı şey ise çok açıktır: geçirdiği evrelerin tamamı hesaba katıldığında söylenebilir ki TKP, Cephe Politikası'nın meşruiyet sınırını SSCB çıkarlarının ve Komintern kararlarının dışına taşırmamaya özen gösterdiği bir referans bütünlüğü kurmakta başarılı oldu. Bu da onu en azından 60'lı yıllara kadar bölünmekten korudu.

3.2. Marksizm Kemalizm ve Korporatizm

Fakat yine de Marksist komünizm/sosyalizm ile Devrimci Kemalizmin eklemlenmesi yine de mümkün olamayabilir ya da kısa sürebilir, serpilemeyebilirdi. Bu mesele bizi yukarıda ifade ettiğimiz ikinci soruya götürür ki bu sorunun ciddiyeti öncekinden daha az değildir. Zira Kemalizm ile Türk Marksizmi'nin tarihi, acı hatıralarla doludur. Bunlar içerisinde en dramatik olanı Mustafa Suphi ve 14 arkadaşının Karadeniz'de boğulmalarıdır. Marksistler bunun siyasi bir cinayet olduğundan neredeyse emindirler, bu işten Kemalistlerin sorumlu olduklarından da. Gerçeğin ne olduğunu bu gün dahi bilemesek bile bu olay ve 60'lara kadar sürecek 'komünist avı', aradaki husumetin teorik anlaşmazlığa indirgenemeyecek boyutlar taşıdığını anlatıyor. Tabir caizse araya kan girmiş bir düşmanlık vardır ve en kesif haliyle sol edebiyata da yansımıştır. Bu edebi örneklerden son derece keskin bir düşmanlığın derecesi hakkında fikir sahibi olabiliriz. Mesela '28 Kanunisani' adlı şiir¹⁵, hiçbir zaman sadece bir ağıt olarak görülemez.

¹⁴ Özellikle bkn: (Poulantzas,1980: 232-242)

¹⁵ tarih/sınıfların/mücadelesidir/1921/kanunisani28/karadeniz/burjuvazi/biz/on beş kasap çengelinde sallanan/on beş kesik baş/yoldaş/bunların sen/isimlerini aklında tutma/fakat/28 kanunisaniyi unutma! / (...) /trabzondan bir motor açılıyor/ sa-hil-de-ka-la-ba-lık! /motoru taşıyorlar/son perdeye başlıyorlar! / burjuva kemal'in omuzuna binmiş/kemal kumandanın kordonuna/kumandan kâhyanın cebine inmiş/kahya adamlarının donuna/uluyorlar/(...)-gördün mü ikinci motörü? / -içinde kim var?/arkalarından gidiyorlar. /(...)iki motörde iki sınıf çarpışıyor/- biz onlar! /- biz silahsız onlar kamalı/-tırnaklanmız/- kavga son nefese kadar/- kavga/(...)- yoldaşlar, ey! /artık lüzum yok fazla söze:/bakın göz göze/-karadeniz/on beş kere açtı göğsünü,/on beş kere örtüldü. /onbeşlerin hepsi/bir komünist

1923 tarihli bu Nazım Hikmet şiirinde kelimelere dökülen düşmanlık hissini fark etmek mümkündür. Öğüt çok açıktır: Olayın kendisi ya da kahramanlarının kim olduklarını bilmek basit bir tarihselleştirme olacaktır, olayın arkasındaki asıl gerçek sınıf mücadelesinin cesim gerçekliğidir.

Aslına bakılırsa gerçek bu değildir. Kemalizmin Komünizme tavrını belirleyen güdülenme bizce kaynağını anti-komünizmden değil korporatizmden almaktadır: İyi bilindiği gibi Korporatizmin nihai sosyal ufku sınıfsız toplum öncülüne dayanır, politik bir akıl yürütme ile nihayetlenir: Sosyal bölünmenin olmadığı sosyal havzalarda, toplumun sadece mesleklerden oluşan bir farklılıktan ibaret yekpare bir bütünü tanımsal karşılığı olduğu bir sosyal durumda, sınıfsal farklılaşma olmadığı içindir ki sınıfsal taleplerin politik dünyaya tahvili geçerliliğini yitirecektir. Kemalist korporatist halkçılığın komünizme tepkisinin asıl dayanağının bu akıl yürütme olduğunu düşünüyoruz.

Kemalist tepki, şüphesiz aşırı bir tepkiydi. Geçmişin sadece bir geçmiş olmadığı, anlamı işaretlenmiş olayların yüklü gerçekliklerinin şimdi ve gelecek için daima kurucu vasıflar taşıdığı veriyken, Marksist eklemlenmeye dirayetini veren şey ne olabilirdi? Yürütülen tartışma iki basamaklıdır: a) Kemalist halkçılığın nihai olmasa bile politik ufku tek parti olmak mecburiyetindedir b) öyleyse Kemalist halkçılık bölünmüş bir halk tasavvur etmediği içindir ki sınıf çatışması üzerinden yapılacak bir politik çabayı anlayamamaktadır ve sonuç olarak Kemalizm anti-komünist olduğu için değil korporatist fikirlerden etkilediği için tepkilidir. Şimdi, tepkiyi, acı hatıraları bir an için görmezden gelirsek eklemlenmenin salabetinin dayanak noktalarında bulunabileceğini düşünüyoruz: Korporatizmin sınıfsız toplum ufkunun yaratacağı sosyal mimari ile Marksist sonsalların komünal sınıfsızlık etiği benzer anlamlarıyla bir ‘tüm’lüğü kaynak edinirler: Halk. Kemalist korporatist sınıfsız toplum fikri ve içini dolduran eşdeğer idealleştirmeler ile dayandığı dünya görüşü ve teorik kalkış noktaları bütünüyle olmasa bile bazı yönleriyle reddedilmemiştir. Diğer deyişle halk kültürü-elit kültürü uçurumunun ortadan kaldırılmasının; kapitalizmin sınıflar yaratan tabiatının ve yarattığı acıların korporatist bir örgütlenme ile pas edilmesinin; her ne kadar milli bir burjuvazi yaratılmak istense de plan ve ekonomiye devletçi müdahale fikrinin; yeniden paylaşımcı toplum hülyasını vazeden bir sosyal projenin Türk Marksistleri açısından Marksist sonuçlarla bir ilgi kurulabilecek bağları vardır. Sonuç olarak Marksizm ve Kemalizm arasındaki eklemlenme geçmiş (acı hatıralar sözkonusu olduğunda) temelinde değil ancak, gelecek (gelecek mutlu günler) temelinde mümkün olabilmıştır.

4. SONUÇ

Bu çalışma birbirine bağlı üç sorunu ele almaya çalıştı. Bu sorular, Marksizm ile Kemalizm ilişkisi üzerinedir: Bir Marksisti, farklı bir düşünce ekolojisinden besleniyor olmasına ve geçmişinin acı hatıralarla dolu olmasına karşın Kemalizme yakınlaştıran şey ne olabilirdi? Biz bu problemi tarihsel ve pratik politik mantıklara dayalı bir yaklaşımı öne çıkararak ele almayı denedik: Türk Marksist entelijansını Kemalizme çeken ya da ona mutlak muhalif bir pozisyon geliştirmesini önleyen şey popülizmin politik mantığında aranmalıdır. Çünkü politik kimlikler her ne kadar yalıtık olmak idiasında iseler de o derecede yakınlaşmaya eğilimlidirler. Bunu mümkün yapan şey antagonizmalardır. Diğer deyişle ortak bir düşman karşısında politik talep ve kimlik grupları boş gösterenler etrafında birleşmek eğilimindedirler. Dolayısıyla ‘devrimci Kemalistler’ ile Marksist sosyalist ve komünistler, ‘Faşist, baskıcı, sömürücü, dışa bağımlı’ olduğunu düşündükleri hükümetlere karşı bir eşdeğerlik çizgisi yaratabildiler. Bu çizgi 1940’lı yıllarda inşa olmaya başladı, 1960’lı yıllarda güçlenerek devam etti.

Bu çalışma, ikinci kısmında ise ‘cephe hareketi’nin Türk Marksizmi açısından ne gibi teorik ve pratik sonuçlar ürettiğini ele almaya çalıştı. Şüphesiz ki bu hamlenin en önemli sonucu, sınıf olarak proleteryanın haklarını savunmaya adanmış bir hareketin muhafaza alanını ‘halk’a doğru genişletmesi olmuştur. Biz tam olarak Türk Marksizmi’nin 1960 sonrası yükselişinin nedenini bu söylemsel müdahalede, yani sınıf’tan halk’a doğru genişlemede bulmanın mümkün olduğunu düşünüyoruz.

Son olarak bütün bu söylenenleri tersten ispatlamanın mümkün olduğuna işaret etmek istedik ve ele aldığımız soru şu oldu: Sınıf’tan Halk’a doğru geçiş, Marksizmin olmazsa olmaz ilkelerinden bir kopuşa şayet a) bu neden Marksist hareketin kendisini bir yok oluşa sürükledi b) bu teorik kopuş eşdeğerlik zincirini neden koparmadı? Bu problem, bir yandan politik kimlikler ve bu kimliklerin oluşumu problemine diğer yandan da kendi varlığını bütün kuvvetiyle hissettiren ‘praxis’in maruz bıraktığı kırılmalara, dönüşümlere işaret ettiği derecede önemliydi. İspatlamamız şüphesiz bu derece derinleşmemekle beraber popülizmin politik mantığı, sürekli ve ardarda kurulup bozulabilen eşdeğerlik zincirlerinin, kimlik grupları olarak değil, sisteme yöneltilmiş somut ve pratik politik taleplerin eklemlenmesiyle oluşmasına dikkat çeker. Dolayısı ile, bizce, popülizm ya da hegemonya, verili kimlikler üzerinden değil somut talepler üzerinden gerçekleşen eklemlenme pratiğidir. 1940’lı ve 1960’lı yıllarda, belirgin bir ‘düşman’ mihrak karşısında ‘bütün millici’ taleplerin, demokrasi, bağımsızlık, kalkınma vb. boşgösterenler etrafında kurulan bir birlik içerisinde eklemlenebilmesi bu şekilde mümkün olabilmiştir. Bu, doktrinlerin zayıfladığı ya da dönüşüme uğradığını söylemek anlamına gelmez, daha

doğrusu birbirlerine zıt siyasal ideolojilerin ortak söylemsel zemin üzerinde bir araya gelebilme eğilimleri üzerine vurgu yapar.

KAYNAKÇA

- Belli, Mihri (1969), “Türkiye’de Karşı Devrim”, *Türk Solu*, 64, 4 Şubat 1969
- Belli, Mihri (2000), *İnsanlar Tanıdım: Mihri Belli’nin Anıları*, Doğan Kitap, İstanbul
- Claudin, Fernando (1990), *Komintern’den Kominform’a: Komünist Enternasyonalin Bunalımı*, cilt 1, Çev: Y. Alogan, Belge Yay., İstanbul
- Erdost, Muzaffer (1971), *Türkiye Üzerine Notlar*, Sol Yay., Ankara
- Çulhaoğlu, Metin (2002), “Türkiye’de Sosyalist Düşüncenin Doğuşu: Konjonktürün Başatlığı”, *Praksis*, Cilt 6
- Hikmet, Nâzım (2010), *İlk Şiirler*, Yapı Kredi Yay., İstanbul
- İlhan, Attilâ (1996), *Hangi Sol*, Bilgi Yay., Ankara
- İlhan, Attilâ (1999), “... ufkun arkasını görebilmek...” “Cumhuriyet” söyleşileri 2, Bilgi Yay., Ankara
- Laclau, Ernesto (2012), ‘Philosophical roots of discourse theory’ Centre for Theoretical Studies in the Humanities and Social Sciences, <http://www.essex.ac.uk/centres/TheoStud/onlinepapers.asp> 18 01 2012
- Laclau, Ernesto (2009), “Yapı, Tarih ve Siyasal”, Judith Butler- Ernesto Laclau-Slavoj Žizek, *Olumsuzluk, Hegemonya, Evrensellik: Solda Güncel Diyaloğlar* (içinde), Çev: A.F. Yıldırım, İstanbul
- Laclau, Ernesto (2007a), *Popülist Akıl Üzerine*, Çev: N.B. Çelik, Epos Yay., Ankara
- Laclau, Ernesto (2007b), *Emancipation(s)*, Verso, London
- Laclau, Ernesto (2005), “Populism: What’s in a Name”, Francisko Panizza (Ed.), *Populism and the Mirror of Democracy* (içinde), Verso, London
- Laclau, Ernesto (2000), “Boş Gösterenler Siyasette Niçin Önemlidir?”, *Evrensellik, Kimlik ve Özgürleşme* (içinde), Çev: E. Başer, Birikim Yay., İstanbul
- Laclau, Ernesto (1993), “Politics and Limits of Modernity”, Thomas Docherty (Ed.), *Postmodernism: A Reather* (içinde), New York: Harvester
- Laclau, Ernesto (1985a), “Politik Düzeyin Özgüllüğü”, *İdeoloji ve Politika* (içinde), Çev: H. Sarıca, Belge Yay., İstanbul
- Laclau, Ernesto (1985b), “Faşizm ve İdeoloji”, *İdeoloji ve Politika* (içinde), çev. H. Sarıca, Belge Yay., İstanbul
- Laclau, Ernesto ve Mouffe, Chantal (2008), *Hegemonya ve Sosyalist Strateji*, Çev: A. Kardam, İletişim Yay., İstanbul
- Mardin, Şerif (1997), “Siyasal Sözlüğümüzün Özellikleri: 2- “Solcu””, *Siyaset ve Sosyal Bilimler* (içinde), İletişim Yay., İstanbul
- Sayılgan, Aclan (1967), *Solun 94 Yılı*, Mars Matbaası, Ankara

- Türkiye Komünist Partisi Tevkifatı Esbab-ı Mucibeli Hüküm (2000), BDS Yay., İstanbul
- Poulantzas, Nicos (1992), *Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar*, Çev: Ş. Süer - L.F. Topaçoğlu, Belge Yay., İstanbul
- Poulantzas, Nicos (1982), *Political Power and Social Classes*, Verso, London
- Poulantzas, Nicos (1980), *Faşizm ve Diktatörlük*, Çev: A. İnsel, Birikim Yay., İstanbul
- Yükseliman, Nihan (2002), *Türk Basınında Parti Devlet Bütünleşmesi*, Gelenek Yay., İstanbul

